

**डॉ.ए.पी.जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार
योजनेंतर्गत अंगणवाडी सेविकांवर सोपविण्यात
आलेल्या कामात बदल करणेबाबत.**

**महाराष्ट्र शासन
महिला व बाल विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: एबावि-२०१७/प्र.क्र.२१०/का.६**

नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : १६ ऑक्टोबर, २०१७

- वाचा :-** (१) महिला व बाल विभाग, शासन परिपत्रक क्र.एबावि-२०११/प्र.क्र.१३/का.६, दिनांक २५ फेब्रुवारी २०११
(२) आदिवासी विकास विभाग, शासन निर्णय क्र.आविवि-२०१५/प्र.क्र.७८/का.८, दिनांक १८ नोंव्हेंबर २०१५
(३) महिला व बाल विभाग, शासन परिपत्रक क्र.एबावि-२०१७/प्र.क्र.२१०/का.६, दिनांक २९ जुलै २०१७

प्रस्तावना :- एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना या केंद्र पुरस्कृत योजनेंतर्गत अंगणवाडी केंद्रात अंगणवाडी सेविका व मदतनीस आणि मिनी अंगणवाडी केंद्रात मिनी अंगणवाडी सेविका हे मानधनी कर्मचारी कार्यरत असतात. अंगणवाडी / मिनी अंगणवाडी केंद्रात ० ते ६ वर्षे वयोगटातील बालके, गर्भवती व स्तनदा माता यांना पुरकपोषण आहार, पूर्वशालेय शिक्षण या सेवा दररोज तसेच लसीकरण, आरोग्य तपासणी, आरोग्य संदर्भ सेवा आणि पोषण व आरोग्य विषय शिक्षण या आरोग्य विषयक सेवा प्राथमिक आरोग्य केंद्राच्या मदतीने दिल्या जातात.

२. अंगणवाडी केंद्राचे लाभार्थी त्यांना देण्यात येणाऱ्या सेवा पाहता, त्या नियमितपणे लाभार्थ्यांना पुरविणे, देशाची भावी पिढी निरोगी व सुट्ट रहावी या दृष्टिकोनातून आवश्यक आहे. ही बाब विचारात घेऊन अंगणवाडी कर्मचाऱ्यांना एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना या व्यतिरिक्त कोणतीही कामे देण्यात येऊ नये याबाबत मा. सचिव, महिला व बाल विकास मंत्रालय, नवी दिल्ली यांच्या दिनांक १.२.२०११ च्या पत्रान्वये केंद्र शासनाने सूचना निर्गमित केलेल्या आहेत, त्या अनुषंगाने शासनाच्या महिला व बाल विकास विभाग, शासन परिपत्रक दिनांक २५.२.२०११ अन्वये आवश्यक सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. अंगणवाडी सेविका / मदतनीस यांना योजनाबाब्य कामे करण्यास भाग पाडू नये असे निदेश केंद्र शासनाने त्यांचे दिनांक १.२.२०११ च्या पत्राने देऊनही क्षेत्रीय स्तरावरून अंगणवाडी कर्मचाऱ्यांना अनेक विभागाच्या क्षेत्रीय कार्यालयांकडून अद्याप योजनाबाब्य कामे देण्यात येत आहेत. सदर बाब मा. मंत्री, महिला व बाल विकास विभाग यांच्याकडील दिनांक ६.६.२०१७ च्या बैठकीत निर्दर्शनास आली आहे. सदर बाब विचारात घेऊन मा. मंत्री महोदयांनी सुधा “अंगणवाडी सेविकांना अंगणवाडीमध्ये सोपविलेल्या कामाव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही कामे सोपविण्यात येऊ नयेत” असे निदेश दिले आहेत. त्याप्रमाणे याबाबत दिनांक २९.७.२०१७ रोजी पुन्हा शासन परिपत्रक निर्गमित करण्यात आले आहे. आता राज्यात आदिवासी क्षेत्रात ग्राम बाल विकास केंद्र (VCDC) योजना सुरु करण्यात येत आहे. त्यानुसार पुढील कामे अंगणवाडी सेविकेला पार पाडावी लागणार आहेत. (१) सदर योजनेनुसार SAM बालकांची निवड करणे, (२) आठवड्यातून ३ वेळा त्यांचे वजन करणे, (३) पालकांसाठी प्रोत्साहनपर कार्यक्रम

आयोजित करणे, (४) घरभेटी देऊन सदर बालकांचे पोषण व्यवस्था यावर देखरेख ठेवणे अशा कुपोषण निर्मूलन विषयांशी संबंधीत कामांची वाढ आता अंगणवाडी सेविकांच्या कामात होणार आहे. ही बाब विचारात घेता वरील कामे पार पाडण्याची जबाबदारी तसेच त्यांना पूर्ण वेळ कामे करतांना त्यांना डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेमध्ये स्वयंपाक करणे व तो खाऊ घालणे याबाबत आदिवासी विकास विभागाने त्यांचे दिनांक १८.११.२०१५ च्या शासन निर्णयान्वये सोपविलेली कामे अंगणवाडी सेविकांना करणे शक्य होणार नसल्यामुळे सदर कामे अन्य पर्यायी व्यवस्थेकडून करून घेण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :- अंगणवाडी सेविकांवर दिनांक २५.२.२००९ व २९.७.२०१७ मधील परिपत्रकान्वये नेमून दिलेली कामे तसेच आदिवासी क्षेत्रात व बिगर आदिवासी क्षेत्रात ग्राम बाल विकास केंद्र (VCDC) राबविण्यासंदर्भातील कामेच फक्त पूर्ण करण्याची जबाबदारी सोपविण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे. डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम अमृत आहार योजनेमध्ये स्वयंपाक करणे व तो खाऊ घालणे याबाबत आदिवासी विकास विभागाने त्यांचे दिनांक १८.११.२०१५ च्या शासन निर्णयान्वये सोपविलेली कामे अंगणवाडी सेविकांकडून करून न घेण्याचा निर्णय शासनाने घेतला आहे. सदर कामे यापुढे खालील कार्यपद्धीचा वापर करून पार पाडण्यात यावीत.

- १) अंगणवाडी केंद्रात अंगणवाडी सेविकेकडून शिजविण्यात येणारे आहाराचे काम बंद करून पंचायत विस्तार अनूसूचित क्षेत्र (PESA) निधीतून स्वयंपाकी नियुक्त करावेत किंवा महिला बचत गटामार्फत कामकाज करण्यात यावे.
- २) या योजनेतंर्गत पुरविण्यात येणाऱ्या आहाराचे काम त्याच गावातील बचत गटाकडे देण्यात यावे. बचत गटाकडून निश्चित केलेला आहार तयार करून त्यांनी अंगणवाडी केंद्रात आणून द्यावा. अंगणवाडी केंद्रात मदतनीस निरीक्षणाखाली लाभार्थ्यांना जेवण देण्यात यावे.
- ३) अंगणवाडी सेविका इतर आहाराचे जसे पर्यवेक्षण व सनियंत्रण करते (उदा. गरम ताजा आहार) तसे या आहाराचे पर्यवेक्षण व सनियंत्रण करेल. कोणत्याही परिस्थितीत घरपोच जेवणाचा डब्बा अथवा बचत गटाचे घरी जाऊन जेवण करणे यासाठी अनुमती नाही. एखाद्या गावात बचत गट जेवण तयार करण्यासाठी उत्सुक नसेल अशा गावात त्या गावातील एखाद्या खाजगी महिलेकडेही काम देता येऊ शकेल. याबाबतचा निर्णय अंगणवाडी केंद्राचे आहार समितीकडून घेण्यात यावा.
- ४) अंगणवाडी केंद्राकरिता पुरविण्यात आलेले गॅस कनेक्शन असा आहार तयार करून पुरविणारा बचत गट किंवा महिलेस वापरण्यासाठी देता येईल. सिलेंडर मध्ये गॅस भरण्यासाठीचा खर्च त्या बचतगटाने अथवा महिलेने करावा.
- ५) अंगणवाडी केंद्रातील ६ महिने ते ६ वर्षे वयोगटातील बालकांसाठी अंडी/केळी पुरविण्याचे कामही याच बचत गटास /महिलेस देण्यात यावे. या गटाकडून /महिलेकडून अंडी उकडून अंगणवाडी केंद्रात देण्यात येतील. यासाठी प्रति अंडी/केळी रु.५/- एवढी रक्कम त्या गटास /महिलेस देय राहील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०१७१०१६१५१४०२२६३० हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(ला. रा. गुजर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
२. मा. मुख्यमंत्री यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा. मंत्री / राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. मा.मंत्री/राज्यमंत्री ,आदिवासी विकास विभाग यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय,मुंबई
५. मा.मंत्री/राज्यमंत्री,सार्वजनिक आरोग्य विभाग यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय,मुंबई
६. सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,मंत्रालय,मुंबई
७. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे स्वीय सहाय्य
८. प्रधान सचिव, (सार्वजनिक आरोग्य) सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
९. सचिव (आदिवासी विकास),आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १०.सचिव (महिला व बाल विकास), महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ११.सचिव (ग्रामविकास), ग्रामविकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- १२.सचिव, विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई
- १३.आयुक्त, महिला व बाल विकास, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- १४.आयुक्त,एकात्मिक बाल विकास सेवा योजना,नवी मुंबई
- १५.आयुक्त,आदिवासी विकास,नाशिक
- १६.सर्व मंत्रालयीन विभाग
- १७.सर्व विभागीय आयुक्त
- १८.सर्व जिल्हाधिकारी
- १९.सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
- २०.सर्व महानगरपालिका आयुक्त, महानगरपालिका
- २१.महासंचालक, राजमाता जिजाऊ माता-बाल आरोग्य व पोषण मिशन, औरंगाबाद
- २२.सर्व विभागीय उपायुक्त, महिला व बाल विकास
- २३.सर्व महिला व बाल विकास अधिकारी (जिल्हा परिषद)
- २४.सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (नागरी/ग्रामीण/आदिवासी)
- २५.सर्व मुख्य अधिकारी, नगरपालिका,
- २६.महिला व बाल विकास विभागातील सर्व कार्यासने
- २७.निवड नस्ती (कार्यासन ६)